

Datum : 12 juni 2018

Onderwerp : internet consultatie wetsvoorstel herwaardering strafbaarstelling actuele delictsvormen

Op 16 mei jongstleden werd het wetsvoorstel 'herwaardering strafbaarstelling actuele delictsvormen' gepubliceerd. Onderdeel van dit wetsvoorstel is het strafbaar stellen van het 'uit winstbejag behulpzaam zijn bij illegale prostitutie', het zogenaamde pooierverbod.

Het nieuwe artikel 206a Sr beoogt diegene strafbaar te stellen 'die een ander uit winstbejag behulpzaam is bij het zich beschikbaar stellen tot het verrichten van seksuele handelingen met een derde tegen betaling terwijl hij weet of ernstige reden heeft om te vermoeden dat die beschikbaarstelling wederrechtelijk is'. Hiermee worden personen bedoeld die prostituees die werkzaam zijn in de niet vergunde sector, bij hun werkzaamheden faciliteren. Als voorbeelden worden o.a. genoemd eigenaren van panden, snorders, loopjongens en boekhouders.

Het kabinet is van mening dat betrokkenheid bij illegale prostitutie niet mag lonen. Door strafbaarstelling van 'activiteiten die als zodanig niet zijn aan te merken zijn als seksuele uitbuiting, maar wel bijdragen aan de instandhouding van illegale prostitutie en daarmee gepaard gaande misstanden' wordt volgens de Memorie van Toelichting (MvT) een bijdrage geleverd aan de aanpak van mensenhandel. Aanknopingspunt is de nieuwe Wrp waarin wordt uitgegaan van een vergunningplicht voor de totale branche, inclusief zelfstandige sekswerkers.

Onder de reikwijdte van het artikel vallen activiteiten als het beschikbaar stellen of faciliteren van websites of andere media voor advertenties voor niet-vergunde prostitutie, kamerverhuur voor onvergunde prostitutie, het verrichten van vervoersdiensten en het verrichten van bodyguard werkzaamheden. Dergelijke activiteiten dragen er volgens de MvT aan bij dat de illegale prostitutiebranche in stand blijft. Er is uitsluitend sprake van strafbaarheid als de gedragingen de kern van de illegale prostitutie raken.

SekswerkExpertise, Platform voor verbetering van de positie van sekswerkers, de Vereniging voor Vrouw en Recht Clara Wichmann (VVR), Shop Den Haag en andere ondergetekenden maken zich grote zorgen over de gevolgen van dit wetsvoorstel. Via deze internetconsultatie willen wij graag reageren op dit onderdeel van het wetsvoorstel.

Onze bezwaren samenvattend, achten wij het wetsvoorstel overbodig en contraproductief voor de bestrijding van mensenhandel. Bovendien is het in strijd met de uitgangspunten van het prostitutiebeleid, haalt het onvergunde prostituee en mensenhandel door elkaar, en maakt het niet duidelijk wie precies strafbaar worden. Het ondermijnt de keuzevrijheid en onafhankelijkheid van sekswerkers, is schadelijk voor

hun veiligheid en gezondheid, versterkt het stigma op sekswerk en verhoogt het risico op geweld en andere misstanden. Ook is onduidelijk wat de status van het wetsvoorstel is wanneer de Wrp niet, nog niet of niet in de opzet die het kabinet voorstaat wordt ingevoerd. Tenslotte willen wij enige opmerkingen maken over de vermeende tegenstelling tussen de sekswerkers en slachtoffers mensenhandel waar dit wetsvoorstel van uit lijkt te gaan.

Conclusie is dat het wetsvoorstel het tegendeel bereikt van wat het beleid zou behoren te beogen. Hieronder werken wij dit nader uit.

1. Het wetsvoorstel is overbodig en contraproductief voor de bestrijding van mensenhandel

De titel 'pooierverbod' suggereert dat het wetsvoorstel gaat over het bestrijden van dwang of uitbuiting. Daartoe is het echter overbodig. Wanneer pooier wordt gedefinieerd als iemand die aanzet tot prostitutie en tot afdracht van inkomsten, veelal door middel van geweld en bedreiging, worden op grond van art. 273f Sr dergelijke gedragingen al aangemerkt als mensenhandel. In die zin bestaat reeds een absoluut 'pooierverbod'.

Zoals eerder opgemerkt door de Nationale Rapporteur Mensenhandel biedt art. 273f Sr samen met de zedendelicten voldoende mogelijkheden om dwang, misleiding en uitbuiting in de prostitutie aan te pakken, inclusief degenen die hiervan profiteren.¹ Dat is precies waar de eerdere poging tot een pooierverbod op strandde. Zoals de toenmalige minister van Veiligheid en Justitie al stelde: het is overbodig want elke vorm van dwang, geweld en uitbuiting in de prostitutie is al strafbaar.²

Bovendien achtte de minister het onverstandig om *'gedragingen die onder het bereik van de strafbaarstelling van mensenhandel in artikel 273f Sr vallen te scharen onder een nieuwe strafbaarstelling met een lagere strafeis. Hierdoor kan de bescherming van artikel 273f Sr worden gereduceerd'* (p. 13). Ook de Nationaal Rapporteur Mensenhandel wees er in haar reactie op de eerdere poging tot invoering van een pooierverbod al op dat *'de werking van art. 273f Sr daarmee [wordt] gereduceerd, iets wat slachtoffers van mensenhandel ook niet ten goede komt'* (p. 75).

Zo is het, gelet op de ervaring in andere landen,³ bij invoering niet ondenkbaar dat OM en rechters ervoor kiezen om de gemakkelijker te bewijzen, lichtere vorm van 'pooierij' ten laste te leggen in plaats van mensenhandel, omdat in dat geval dwang of geweld niet bewezen hoeft te worden: het niet hebben van een vergunning is immers al voldoende (MvT, p. 14). Daarmee ontloopt de dader een proportionele straf en verliest het slachtoffer de aan mensenhandel gekoppelde rechten op hulp en bescherming.

Indien de indieners van mening zijn dat art. 273f Sr niet toereikend is om mensenhandel aan te pakken ligt het eerder voor de hand om het artikel aan te passen of in te zetten op een effectievere handhaving.

2. Het wetsvoorstel is strijdig met het uitgangspunt van het prostitutiebeleid

Uitgangspunt is, zoals de MvT ook stelt, dat prostitutie in Nederland een legale activiteit is. Het prostitutiebeleid maakt een onderscheid tussen mensenhandel en sekswerk, waarbij het beleid zich niet richt op de bestrijding van prostitutie, maar op de bestrijding van dwang en geweld in de prostitutie. Het criminaliseren van vrijwillige relaties strookt niet met dit uitgangspunt en gebeurt in geen enkel ander beroep/sector. Het

¹ K. Lindenberg (2014). *Herinvoering van een pooierverbod? Een inventarisatie van opvattingen in het juridisch werkveld over eventuele herinvoering van een strafrechtelijk pooierverbod*. Rijksuniversiteit Groningen, p. 75.

² Evaluatie Wet regulering prostitutie en bestrijding misstanden seksbranche. Brief van de minister van veiligheid en justitie, 14 april 2015, TK 34 193, Nr. 1.

³ Zie bijv. Marjan Wijers (2015). *Position of Victims Trafficking in Human Beings in Criminal and Other Legal Proceedings in Bulgaria, Slovakia and Romania. A human rights-based approach. Joint regional report*. The Hague: Netherlands Helsinki Committee, <https://www.nhc.nl/new-publication/>.

wetsvoorstel is daarmee discriminerend en stigmatiserend.

Stigmatisering en marginalisering zijn belangrijke bevorderende factoren voor geweld omdat zij de boodschap afgeven dat de betrokken groep letterlijk minder waardig is. Simpel gezegd werkt stigma als groen licht voor geweld en misbruik.

Het (morele) uitgangspunt lijkt te zijn dat sekswerk gedwongen is totdat het tegendeel bewezen is. Zoals de Nationale Rapporteur Mensenhandel in 2014 in haar commentaar zegt: *'Dit kan ertoe leiden dat prostitutie gelijk wordt gesteld met mensenhandel tenzij blijkt dat dat niet het geval is – in tegenstelling tot andere vormen van legaal werk'* (Lindenberg, p. 75). Hiermee vindt een omkering van de bewijslast plaats. Dat strookt niet met de uitgangspunten van het strafrecht. Bovendien is het de vraag wat precies strafwaardig is aan vrijwillige relaties tussen volwassen mensen.

Ook de minister van justitie merkte eerder al op dat *'een nog verdere verruiming van de strafrechtelijke aansprakelijkheid, in de vorm van een strafbaarstelling van een ieder die zich zonder vergunning met een prostituee bemoeit, moeilijk te rijmen [is] met het uitgangspunt dat prostitutie in Nederland een legale activiteit is en de vraag op [roept] wat het strafwaardige karakter is van deze activiteiten'* (TK 34 194 Nr. 1, p.13).

3. Het wetsvoorstel haalt onvergunde prostitutie en mensenhandel door elkaar

Uit het wetsvoorstel wordt niet duidelijk wat verstaan wordt onder 'illegale prostitutie'. Dit lijkt gelijk gesteld te worden met onvergunde prostitutie.

In de Memorie van Toelichting (p. 8 en 14) worden de begrippen onvergunde prostitutie, illegale prostitutie en mensenhandel door elkaar gebruikt. Vervolgens wordt de bestrijding van zgn. 'illegale prostitutie' gelijk gesteld met de bestrijding van mensenhandel *'ongeacht de vraag of de prostituee slachtoffer is van mensenhandel'* (p. 14, r. 12 van onderen). In de tekst van het voorgestelde artikel 206a Sr wordt overigens over wederrechtelijke prostitutie gesproken, hetgeen weer een andere betekenis heeft. Hoewel het wetsvoorstel suggereert de bestrijding van mensenhandel te willen versterken, richt het zich in feite op de aanpak van onvergunde prostitutie.

Wij wijzen erop dat 'onvergund' niet hetzelfde is als 'illegaal', zoals 'illegaal' en 'onvergund' niet hetzelfde zijn als 'gedwongen'. Onvergund is in het huidige systeem niet per definitie illegaal, bijvoorbeeld omdat geen vergunning vereist is. En 'illegaal', in de zin van zonder vergunning terwijl wel een vergunning vereist is, is iets anders dan gedwongen. Bovendien doet mensenhandel zich in de praktijk zowel in de vergunde als onvergunde sector voor.

Een voorbeeld van 'illegale prostitutie' is de geëmancipeerde zelfstandige thuiswerker of escort, die keurig belasting afdraagt maar niet voor een exploitant wenst te werken, in een gemeente die thuiswerk verbiedt of waar het (zoals in bijna alle gemeentes) onmogelijk is voor zzp'ers om een eigen vergunning te krijgen.

Wij kunnen ons niet voorstellen dat dit valt onder de 'misstanden' en de 'ondermijnende criminaliteit', die het wetsvoorstel via het strafrecht beoogt te bestrijden. Desondanks zouden op grond van het wetsvoorstel haar partner, boekhouder of beveiligers als faciliteerders van mensenhandel worden aangemerkt: zij leveren immers een bijdrage aan het instandhouden van het 'illegale circuit' en trekken hier voordeel uit (namelijk: delen een inkomen met hun partner, resp. worden betaald voor hun werk).

In dit kader willen wij nog opmerken dat de overheid zelf heeft bijgedragen aan vergroting van het illegale circuit door de sluiting van zo'n 40% van de vergunde werkplekken sinds 2000.

4. Het is niet duidelijk wie precies strafbaar worden

Zelfs bij de indiener bestaat onduidelijkheid over wie nu precies strafbaar worden. Zo

worden in de Memorie van Toelichting boekhouders, chauffeurs en bodyguards expliciet als mogelijke 'faciliteerders van het illegale circuit' en strafbare derden genoemd (p. 8/9), maar wordt door de heer Segers in het TV programma *Pauw* op 30 mei 2018 (https://www.npo.nl/pauw/30-05-2018/BV_101387547) ontkend dat zij onder het pooierverbod zouden vallen.

Om de onduidelijkheid nog groter te maken, wordt in de Memorie van Toelichting voorts aangegeven dat er uitsluitend sprake is van strafbaarheid als de gedragingen '*de kern van de illegale prostitutie raken*'. Vraag is wat daaronder verstaan moet worden. Valt hier de partner van de onvergunde sekswerker onder met wie hij of zij haar of zijn inkomen deelt? Of die niet, maar wel de partner die een oogje in het zeil houdt? De taxichauffeur die een sekswerker naar een vergund bordeel rijdt niet, maar de chauffeur van een zelfstandige onvergunde escort wel? Haar boekhouder? De huisbaas die woonruimte aan een (thuiswerkende) sekswerker verhuurt? De leverancier van condooms?

Het spreekt voor zich dat deze aperte onduidelijkheden toepassing en handhaving van de wet ernstig zullen bemoeilijken, zo niet onmogelijk maken. De onduidelijkheid en onvoorspelbaarheid die dit oplevert is ons inziens ook in strijd met de eis die op basis van het legaliteitsbeginsel aan strafwetgeving kan worden gesteld, *in casu* dat kenbaar moet zijn welk gedrag strafbaar is.

5. Het wetsvoorstel dwingt sekswerkers voor een exploitant te werken

Het wetsvoorstel criminaliseert vrijwillige werk- en privérelaties van volwassen zelfstandig werkende sekswerkers zonder vergunning (bijv. thuiswerkers of zelfstandige escorts). Binnen het huidige beleid is het echter vrijwel onmogelijk om een vergunning te krijgen als zelfstandige sekswerker. Wij verwachten niet dat dit anders wordt onder het regeerakkoord, dat ook zzp'ers vergunningplichtig wil maken, naast de verplichte inschrijving bij de Kamer van Koophandel die voor alle zzp'ers geldt. Een vergunningplicht betekent niet dat gemeenten een vergunning zullen geven of dat sekswerkers die zullen willen aanvragen.

Vergunningplicht betekent betaling van (bedrijfs)leges, publicatie van naam en adres in de plaatselijke krant en verplicht een bordje op de deur met 'vergunde prostituee'. Dat draagt niet bij aan de veiligheid en privacy van sekswerkers. Maar zelfs degenen die deze bezwaren willen trotseren, zullen veelal geen vergunning krijgen als gevolg van het gemeentebeleid. En zonder vergunning wordt deze groep per definitie onderwerp van het voorgestelde pooierverbod. Zo wordt de strafwet gebruikt om sekswerkers te dwingen voor een (vergunde) exploitant te werken.

Maar zelfs al zouden alle sekswerkers in Nederland bereid zijn om voor een (vergunde) exploitant te werken, dan lukt dit niet vanwege gebrek aan vergunde werkplekken. Sinds 2000 is als gevolg van het gemeentebeleid het aantal vergunde werkplekken met bijna de helft gedaald.⁴ Daarnaast is er een groep die niet voor een exploitant kan werken al zouden ze dat willen, bijv. bij gebrek aan bordelen voor mannelijke of transsekswerkers.

E.e.a. betekent dat er een aanzienlijke groep sekswerkers is die hetzij niet voor een exploitant wil werken, bijv. omdat zij zelf hun werk willen bepalen, hechten aan hun onafhankelijkheid en/of privacy, of omdat zij niet de helft of meer van hun inkomen aan een derde willen afstaan, hetzij niet voor een exploitant *kán* werken bij gebrek aan vergunde werkplekken. Onder het mom van bestrijding van mensenhandel laat dit wetsvoorstel hen geen andere keuze dan het illegale en gecriminaliseerde circuit.

⁴ In 1999, waren er 2096 geregistreerde ramen. In 2009 is dit aantal gedaald tot 1466 (Wagenaar et al., 2013: 31). Het aantal clubs werd in 2000 geschat op 800, in 2014 is dit gedaald tot naar schatting 300 clubs. Vrijwel alle tippelzones zijn gesloten (Jahnsen & Wagenaar (eds) (2018), *Assessing Prostitution Policies in Europe*, Abingdon/New York: Routledge).

6. Het wetsvoorstel vergroot risico op geweld en verhoogt de drempel naar gezondheidszorg

Sekswerkers die niet voor een exploitant willen of kunnen werken, worden de illegaliteit in gedwongen in een omgeving waarin al hun werkrelaties gecriminaliseerd zijn. Zij kunnen niet meer terugvallen op een boekhouder, chauffeur of beveiligers. Wanneer zij te maken krijgen met uitbuiting of andere vormen van dwang of geweld, kunnen zij niet meer naar de politie gaan zonder het risico hun partner, boekhouder, chauffeur of andere relaties aan vervolging onder het pooierverbod bloot te stellen en/of om hun inkomen en vaak ook hun woning te verliezen. Dit maakt hen tot een gemakkelijke prooi voor kwaadwillende klanten, afpersers en handelaren en zal het geweld tegen sekswerkers doen toenemen.

Bovendien beoogt het wetsvoorstel ook (het faciliteren van) websites en andere media waarop onvergunde sekswerkers adverteren te criminaliseren. Dit betekent dat zij niet meer op een veilige manier klanten kunnen werven en screenen. Uit de Verenigde Staten komen berichten dat een vergelijkbaar verbod op websites die advertenties voor sekswerk faciliteren, de risico's voor sekswerkers sterk heeft doen toenemen en pooiers in de kaart speelt.⁵ Wij vragen ons ook sterk af of een dergelijk verbod niet in strijd is met het grondrecht van vrijheid van meningsuiting.

Ook de drempel voor onvergunde sekswerkers naar de gezondheidszorg of hulpverlening wordt hoger. Uit angst zichzelf of de mensen om hen heen in de problemen te brengen zullen zij zo veel mogelijk het contact met officiële instanties proberen te vermijden. In het algemeen geldt dat stigma en criminalisering de toegang tot politie, justitie en gezondheidszorg verslechteren en de (lichamelijke en geestelijke) gezondheidsrisico's van sekswerkers verhogen. Het criminaliseren van vrijwillige relaties van volwassen sekswerkers leidt er bovendien toe dat bonafide partijen het zaken doen met sekswerkers steeds meer zullen vermijden. Tot alleen de criminelen overblijven.

7. Verhouding pooierverbod met de Wrp

Het is niet duidelijk wat de status is van het wetsvoorstel in relatie tot de nieuwe opzet van de Wrp. Gesteld wordt dat de nieuwe Wrp beoogd om ook zzp'ers vergunningplichtig te maken. Er ligt echter nog geen nieuwe tekst. Onduidelijk is hoe een dergelijke vergunningplicht voor zzp'ers er uit zou komen te zien en hoe de bijbehorende bescherming van hun privacy daarbij gewaarborgd zou worden, mede gelet op het feit dat het hier om gevoelige gegevens gaat. Bovendien is onzeker of een gewijzigd wetsvoorstel door de Tweede en Eerste Kamer zal worden aangenomen. In de vorige versie, zoals aangenomen door de Tweede Kamer, werd juist een onderscheid gemaakt tussen bedrijven en zzp's.

8. Vermeende tegenstelling tussen sekswerkers en slachtoffers mensenhandel

De wetstekst spreekt over sekswerkers en slachtoffers mensenhandel alsof dit onproblematische en elkaar uitsluitende categorieën zijn met uiteenlopende belangen. De veronderstelde tegenstelling tussen de belangen van sekswerkers en slachtoffers mensenhandel berust echter op foutieve vooronderstellingen:

- a) *Bij mensenhandel gaat het om vrouwen die tegen hun wil in de prostitutie worden gedwongen.* Dit is onjuist. Een substantieel deel van de slachtoffers mensenhandel heeft eerder in de prostitutie gewerkt, weet dat zij in de prostitutie gaat werken of wil dat onder vrije omstandigheden blijven doen. Iemand kan vrijwillig voor werk in de prostitutie kiezen maar vervolgens slachtoffer worden van dwang en uitbuiting.

⁵ zie https://www.huffingtonpost.com/entry/sex-workers-sesta-fosta_us_5ad0d7d0e4b0edca2cb964d9?guccounter=1; en https://www.huffingtonpost.com/entry/democrats-sex-workers_us_5b1d7e3fe4b09d7a3d73efe0

Art. 273f Sr betreft elke vorm van dwang, geweld en misleiding, zowel met betrekking tot de wijze van recruterende als de werkomstandigheden, net zoals het niet uitmaakt of iemand eerder in bijv. de huishouding, de tuinbouw of visserij heeft gewerkt. Er is dus geen strakke scheiding te maken tussen enerzijds slachtoffers mensenhandel en anderzijds sekswerkers. Recent onderzoek laat zien dat de meeste migranten-sekswerkers weten dat ze in de prostitutie werkzaam zullen zijn en dat, zelfs als er sprake is van uitbuiting, zij zich daar veelal zelfstandig uit weten te bevrijden. Bovendien dat het overgrote deel van de uitbuiting in de bedrijven in het land van aankomst plaats vindt, net als in andere segmenten van de arbeidsmarkt waar veel migranten werken.⁶

- b) *Sekswerkers hebben belang bij (bescherming van hun) rechten, maar slachtoffers van mensenhandel niet.* Het tegendeel is eerder juist. Juist stigma en rechteloosheid maken mensen kwetsbaar voor dwang en geweld. Handelaren maken hier gebruik van: 'Wie denk je dat jou gelooft? Eens een hoer, altijd een hoer.' Versterking van de positie van sekswerkers en bestrijding van dwang en geweld zijn dan ook twee kanten van dezelfde medaille. Ter vergelijking: niemand zal beweren dat opkomen voor de rechten van gehuwde vrouwen gebrek aan solidariteit met slachtoffers van huiselijk geweld impliceert. Opkomen voor rechten van sekswerkers impliceert evenmin gebrek aan solidariteit met slachtoffers van mensenhandel.

Voor de ontwikkeling van een effectief beleid om de rechten van sekswerkers te beschermen en misstanden te bestrijden is het betrekken van sekswerkers zelf een fundamentele voorwaarde. Sekswerkers zijn de eerste groep die belang heeft bij een sector zonder dwang, geweld en uitbuiting. Bovendien zijn zij degenen die de sector het beste kennen, als eerste misstanden kunnen signaleren en het beste kunnen voorkomen dat beleid ongewenste negatieve neveneffecten heeft. Voorbeelden voor dergelijke vormen van effectieve 'collaborative governance' zijn te vinden in Vancouver en Nieuw Zeeland.

Tenslotte

Het wetsvoorstel versterkt het stigma op prostitutie, maakt het sekswerkers onmogelijk om legaal en 'exploitantloos' te werken en vergroot de kans op dwang, geweld, uitbuiting en andere misstanden. Verschillende onderzoeken laten zien dat elke vorm van criminalisering van sekswork ten koste gaat van de veiligheid, gezondheid en mensenrechten van sekswerkers. Wij verwijzen bijv. naar de onderzoeken van Amnesty International⁷ en het recente overzicht van wetenschappelijke evidentie door Vanwesenbeeck (2017)⁸.

Nederland heeft een naam waar het gaat om de bescherming van mensenrechten van sekswerkers. Wij roepen u op die naam hoog te houden en het wetsontwerp in te trekken.

Met vriendelijke groet,

SekswerkExpertise

Mr Drs. Marjan Wijers en Prof.dr. Ine Vanwesenbeeck (Universiteit Utrecht, Rutgers)
Marianne Jonker, voorzitter

⁶ Wagenaar, H., Amesberger, H. & Altink, S. (2017). *Designing Prostitution Policy. Intention and Reality in Regulating the Sex Trade*. Bristol: Policy Press, p. 200-208. ICRSE (2016). *Surveyed. Exploited. Deported. Rights Violations against Migrant Sex Workers in Europe and Central Asia*. Intersection briefing paper #3. November 2016. http://www.sexworkereurope.org/sites/default/files/resource-pdfs/icrse_briefing_paper_migrants_rights_november2016.pdf

⁷ Zie: <https://www.amnesty.nl/actueel/sekswerkers-noq-kwetsbaarder-door-straftaarsstelling>

⁸ Vanwesenbeeck, Ine (2017). Sex Work Criminalization Is Barking Up The Wrong Tree. *Archives of Sexual Behavior*, 46, 1631-1640.

Vereniging voor Vrouw en Recht Clara Wichmann
Leontine Bijleveld, voorzitter

Shop/Spot 46 Den Haag
Maria Scali, directeur

Door2Door, Stichting Humanitas Rotterdam
Elma Brussé, vertrouwenspersoon seksbranche Rotterdam

Expertisecentrum Seksualiteit, Sekswerk en Mensenhandel (ESSM), Stichting Humanitas
Irene de Haas, manager

Prostitutie Informatie Centrum (PIC)
Stichting TAMPEP Nederland

Mede ondersteund door:

Ton Coenen, directeur Rutgers
Prof.dr. Ellen Laan, AMC/Universiteit van Amsterdam
Prof.dr. Joyce Outshoorn, Universiteit Leiden
Drs. Marieke Ridder-Wiskerke, Raad van Toezicht *My Red Light*
Prof. Hendrik Wagenaar, Kings College London, Universiteit van Wenen
Dr. Linda Duits, onderzoeker genderstudies Universiteit Utrecht
Dr. Marie-Louise Janssen, Lecturer in Gender and Sexuality Studies, Department of Sociology/ Universiteit van Amsterdam.
Dr. Lorraine Nencel, Associate Professor, Department of Sociology/Vrije Universiteit Amsterdam
Nadia van der Linde, Red Umbrella Fund
Roos Schipper, vergund exploitant en sekswerker
Mischa, sekswerker en oprichter van Wild Thing
Licia Brussa, oud directeur TAMPEP, European Network for HIV/STI Prevention and Health Promotion among Migrant Sex Workers